

MACHIAVELLILEZING door ir. N.G. Ketting

'Machiavelli verdeelt wel, maar heerst niet'

De lezing van Ketting vertoont alle sporen van de economische recessie van begin jaren negentig. Sombor van toon, somber over de economische positie van Nederland en pessimistisch over de mogelijkheden het tij te keren. Het trompetgeschal van het succes van Hollands poldermodel klinkt nog niet vanachter de horizon. De BV Nederland is ziek, doodziek.

Ketting schuift Machiavelli snel terzijde omdat hij niet verwacht dat bestuurlijke instrumenten van gif en dolk ooit nog hun intrede zullen doen in onze contreien. Of deze luchtige sprong over het erfgoed van Machiavelli gerechtvaardigd is, is maar de vraag. Zeker ook gezien de pogingen van andere sprekers de geest van Machiavelli in of juist uit de historische fles te toveren. Ketting is behoorlijk duidelijk in zijn opvatting over de legitimiteit van de macht: in onze westerse democratie is de macht van het openbaar bestuur per definitie legitiem, want die komt voort uit de verkiezingen. Macht moet dus worden verdiend. En dat is een tamelijk simpel trucje: het bestuur moet scoren. De basis van de macht van het bestuur ligt besloten in de geloofwaardigheid van dat bestuur en in de aanvaarding van dat bestuur door de kiezers. Ketting noemt de wijze waarop het bestuur zijn boodschappen seint en de overtuigingskracht waarmee dat gebeurt, belangrijke elementen.

Slechte resultaten

Over de resultaten van het bestuur maakt Ketting zich in 1991 ernstige zorgen. Nederland heeft binnen Europa en op het wereldtoneel nauwelijks invloed. We eten onvoldoende mee uit de Brusselse ruif en Europese sleutelposities gaan keer op keer aan onze neus voorbij. Wat dat betreft is er natuurlijk niet veel veranderd. Zeker niet, als we naar onze kopstukken kijken. Keer op keer zijn onze kandidaten pijnlijk van het toneel geserveerd. Bolkestein brieft, de 'stille' diplomaten susten. Heeft Nederland niet gewoon een te grote broek aan? Jacobs spreekt in zijn lezing nog over het Friesland van Europa. Klein duimpje die tevergeefs zijn zevenmijlslaarzen zoekt? Feit is natuurlijk wel dat Duisenberg straks leiding geeft aan de Europese centrale bank. Een klein winstpuntje voor de nationale trots. En wie hoopt niet stiekem dat hij gewoon die acht jaar vol maakt? Maar in meer opzichten lijkt 1991 een rampjaar. Het Bruto Nationaal Produkt valt terug, de financiële positie van de rijksoverheid holt achteruit en op vele fronten laat het beleid te wensen over.

Machiavelli voor poldermodel

Ketting analyseert met als doel tot handvatten ter verbetering te kunnen komen. De diepere oorzaken zijn volgens hem het calvinistisch geïnspireerde gelijkheidsyndroom en het sociaal katholieke neo-corporatisme. Consensus en conflictvermijding dat zijn de trefwoorden van Ketting voor de Nederlandse cultuur. Maar uiteindelijk zijn dat toch de ingrediënten van het bejubelde poldermodel. En Machiavelli had dat kunnen voorspellen. Het poldermodel is het parlementaire bit in optima forma. Want naast het juk van het regeerakkoord, de onverbidelijke halvering van de macht door het meerderheidssysteem, de impotentie van de oppositie, zijn nu ook belangengroepen zo sterk georganiseerd en verweven geraakt met de overheid, dat zij er in feite deel van uitmaken. Machiavelli knikt tevreden: dat is stabiliteit. Kettings sociologische benadering is aardig en komt in het kort op het volgende neer. Doordat de industriële revolutie ons uit de oude vertrouwde dorpsgemeenschappen heeft getrokken, waar rechten en plichten voor iedereen zonneklaar waren, zijn we onthecht. De menselijke maat der dingen is zoekgeraakt. Rechten werden daarbij belangrijker dan plichten. De 'permissive society' ontstond met alle symptomen van dien.

Vijf ministers

Ketting pleit voor kwaliteitsverhoging van het politieke bestuur met mogelijk een drastische reductie van het aantal departementen. Het Friesland van Europa hoeft toch niet met zo'n loodzwaar bestuur te werken? Met een kabinet van een mannetje of vijf wordt het misschien weer leuk volgens Ketting. Een oude stijfiguur in een nieuw jasje. Toen Van Agt gezeten op zijn racefiets eens werd gevraagd of hij niet in Den Haag moest zijn, antwoordde hij snedig dat als je zo'n groot land als de VS in vijf werkdagen kon regeren, ons kleine kikkerlandje toch gemakkelijk met de helft moest toe kunnen. Sommige journalisten knarsten toen nog met hun tanden bij zo'n uitspraak. En als Van Agt had geweten dat die presidenten kennelijk nog alle tijd hadden de stagebegeleiding op geheel eigen wijze in te vullen, dan was hij zeker nooit meer van die fiets afgeklimmen.

Ketting wil Nederland runnen als een bedrijf. Daarbij spelen een drietal essentiële aspecten een rol: de strategie, de structuur en de cultuur, waarbij met name acties op het gebied van cultuur hebben ontbroken. Ketting wil af van het idee van de maakbare samenleving. Die samenleving moet juist van onderaf worden ingevuld. Ketting twijfelt aan de mogelijkheden van de overheid om sturing te geven aan die mentaliteitsverandering waarbij burgers weer hun eigen verantwoordelijkheid oppakken. De oplossing ligt volgens Ketting in de allesoverheersende noodzaak tot decentralisatie. Geen bestuurlijke decentralisatie, maar de werkelijke terugtrekking van het bestuur om ruimte te maken voor handelen op menselijke schaal. Dat heeft Ketting zeker heel scherp gezien. De invulling van dat burgerschap, de rol van die terugtrekkende overheid, zijn thema's die in bijna elke lezing terugkeren.